

УДК 338:336.64

СУЧАСНІ МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ДО АНАЛІЗУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Касич Алла Олександрівна,

доктор економічних наук, професор,

завідувач кафедри менеджменту

Київського національного університету технологій та дизайну

e-mail: kasich.alla@gmail.com

Костенко Михайло Іванович,

магістрант Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

e-mail: michaelkost@ukr.net

Анотація. Стаття присвячена дослідженню фінансової стійкості та факторів, які на неї впливають. Також досліджуються показники фінансової стійкості та проводиться аналіз фінансового забезпечення підприємства, створення умов для поліпшення аналізу фінансової стійкості суб'єктів господарювання. Визначено шляхи та пропозиції щодо вдосконалення аналізу фінансової стійкості підприємств з урахуванням усіх базових показників її діяльності.

Ключові слова: фінансова стійкість, коефіцієнт фінансової незалежності, коефіцієнт фінансового левериджу, EVA, EBIT, EBIDTA, коефіцієнт стійкого економічного розвитку, коефіцієнт монетизації.

Постановка проблеми. Вихід українських підприємств на світові та європейські ринки вимагає активізації трансформаційних процесів, індикатором яких є фінансова стійкість. Світові ринки характеризуються гострою конкурентною боротьбою, уніфікацією вимог до діяльності всіх учасників. У таких умовах стійкість розвитку підприємства є складним завданням, реалізація якого вимагає упорядкування всіх внутрішніх функціональних сфер. Найважливішим та комплексним індикатором ефективності діяльності підприємства в цілому є фінансова стійкість. Аналіз фінансової стійкості підприємства відображає результати його поточного, фінансового розвитку, однак має стратегічне значення у контексті прийняття рішень на майбутнє. Актуальності набуває питання запобігання банкрутству та забезпечення розвитку фінансового потенціалу суб'єктів господарювання як основної передумови зростання конкурентоспроможності вітчизняних підприємств на зовнішніх ринках.

Аннотация. Статья посвящена исследованию финансовой устойчивости и факторов, которые на нее влияют. Также исследуются показатели финансовой устойчивости и проводится анализ финансового обеспечения предприятия, создание условий для улучшения анализа финансовой устойчивости субъектов хозяйствования. Определены пути и предложения по совершенствованию анализа финансовой устойчивости предприятий с учетом всех базовых показателей ее деятельности.

Ключевые слова: финансовая устойчивость, коэффициент финансовой независимости, коэффициент финансового левериджа, EVA, EBIT, EBIDTA, коэффициент устойчивого экономического развития, коэффициент монетизации.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань поліпшення фінансового забезпечення, зокрема, створення умов для фінансово стійкої діяльності суб'єктів господарювання присвячено наукові праці як вітчизняних, так і зарубіжних учених, зокрема: Л. А. Богданівської [1], О. М. Гончаренка [2], О. Є. Журавльової [3], М. Я. Коробова [7], О. Р. Кривицької [8], І. А. Бланка [9], В. В. Ковальова [10].

Окрім традиційних методів оцінки фінансового стану, в аналітичній практиці активно проваджуються новітні показники аналізу результативності та стійкості діяльності підприємств, які представлено в працях А. О. Касич [4–6].

Дослідження показало, що існує ще багато дискусійних питань щодо сутності й методики розрахунку аналізу фінансової стійкості підприємства в умовах невизначеності, розрахунку власних оборотних коштів, які забезпечують внутрішню фінансову стійкість, тощо.

Отже, дискусійність окремих методичних положень і необхідність систематизації та практичного вирішення комплексу питань ефективного управління фінансовими ресурсами зумовлюють актуальність і цільову спрямованість дослідження.

Метою статті є дослідження підходів до визначення поняття «фінансова стійкість», узагальнення основних методичних способів оцінки фінансової стійкості, обґрунтування системи показників оцінки фінансової стійкості; систематизація інформації про основні проблеми, які виникають у процесі аналізу фінансового стану вітчизняних підприємств, визначення основних напрямів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Під фінансовим станом підприємства розуміють рівень його забезпеченості відповідним обсягом фінансових ресурсів, необхідних для здійснення ефективної господарської діяльності та своєчасного здійснення грошових розрахунків за своїми зобов'язаннями. Однією з найважливіших характеристик фінансового стану підприємства є його фінансова стійкість [7, с. 217].

Велика кількість підходів до визначення фінансової стійкості підприємства свідчить про багатогранність цього поняття та існування великої кількості методик [8, с. 105]. Трактують поняття «фінансова стійкість» різними вченими представлено в *табл. 1*.

Таблиця 1

Підходи до визначення вченими поняття «фінансова стійкість підприємства»

№ пор.	Автори	Трактування поняття
1	Коробов М. Я.	Фінансова стійкість підприємства – це розміщення фінансових ресурсів підприємства, а також відповідність параметрів діяльності підприємств критеріям позитивної характеристики фінансового стану.
2	Волкова О. Н., Ковальов В. В.	Характеристикою фінансового стану будь-якого підприємства є стабільність його діяльності у світлі довгострокової перспективи, яка пов'язана із загальною фінансовою структурою підприємства, а також ступенем його залежності від інвесторів та кредиторів.
3	Кривицька О. Р.	Фінансова стійкість – результат формування достатнього для розвитку підприємства обсягу прибутку, що є визначальною ознакою його економічної незалежності.
4	Бланк І. О.	Поняття як «фінансова стійкість підприємства» дуже близьке до іншого економічного поняття – «фінансова рівновага» і визначає зміст цих двох категорій частинною власних джерел при формуванні фінансових ресурсів підприємства.
5	Виноградов Г. Г., Богданівська Л. А.	Поняття фінансової стійкості підприємства тісно пов'язане з перспективною платоспроможністю.

Примітка. Складено авторами за [1; 7–10].

Коефіцієнти, які характеризують фінансову стійкість підприємства та алгоритми їх розрахунку на основі форми балансу, наведено в *табл. 2*.

Таблиця 2

Відносні показники фінансової стійкості

Назва показника	Зміст	Розрахунок на основі балансу
Коефіцієнт фінансової незалежності (автономії), К ф.н.	Характеризує можливість підприємства виконати зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів	$K_{ф.н} = p.1495 / p.1900$
Коефіцієнт фінансової залежності, К ф.з.	Показує ступінь залежності підприємства від зовнішніх зобов'язань	$K_{ф.з} = p.1900 / p.1495$
Коефіцієнт фінансової стійкості (забезпечення загальної заборгованості власним капіталом), К ф.с.	Показує частку стабільних джерел фінансування в їхньому загальному обсязі	$K_{ф.с} = p.1495 / p.1595 + p.1695$
Коефіцієнт фінансового левериджу (фінансового ризику), К ф.л.	Характеризує залежність підприємства від довгострокових зобов'язань	$K_{ф.л} = p.1595 + p.1695 / p.1495$
Коефіцієнт концентрації поточної заборгованості, К п.з.	Показує, яку частину активів сформовано за рахунок поточних зобов'язань	$K_{п.з} = p.1695 / p.1300$
Коефіцієнт маневровості оборотних активів, К м.а.	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю оборотних активів	$K_{м.а} = p.1195 - p.1695 / p.1195$

Закінчення табл. 2

Назва показника	Зміст	Розрахунок на основі балансу
Коефіцієнт маневровості власного капіталу, К м.в.к.	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю власного капіталу	$K_{\text{м.в.к.}} = \frac{p.1195 - p.1695}{p.1495}$
Коефіцієнт маневровості позикового капіталу, К м.п.к.	Характеризує суму власного оборотного капіталу на одну грошову одиницю позикового капіталу	$K_{\text{м.п.к.}} = \frac{p.1195 - p.1695}{p.1595 + p.1695}$

Примітка. Складено авторами за [2; 3; 8].

Однак на нинішній день постає питання удосконалення та включення до системи показників аналізу фінансової стійкості нових фінансових коефіцієнтів, які українські підприємства не застосовують.

Опрацювання звітності зарубіжних підприємств, особливо щодо стійкого розвитку, а також пояснювальних записок до річних звітів свідчить про динамічне поширення цілої низки показників, які дозволяють провести оцінку результатів діяльності підприємств під новим кутом.

Так використовуються фінансові показники: *EVA*, *EBIT*, *EBITDA*. Ці показники широко застосовуються на підприємствах, перш за все, розвинених країн ЄС, США. Ігнорування аналітичної практики зарубіжних підприємств призводить до поганого рівня інформаційного забезпечення щодо діяльності українських підприємств. Саме тому доцільно дослідити економічну сутність вказаних показників і визначити доцільність їх застосування в аналітичній практиці українських підприємств.

Показник *EVA* (Економічна додана вартість) – відображає величину чистого прибутку, яка може бути розділена між акціонерами після сплати податків і витрат на залучення капіталу [11, с. 210].

$$EVA = EBIT \times (1 - T) - WACC \cdot NA, \quad (1)$$

де *NOPAT* – чистий операційний прибуток за вирахуванням податків і відсотків; *WACC* – середньозважена вартість капіталу; *EBIT* –

прибуток до відрахування фінансових витрат і податків; *T* – ставка податку на прибуток; *NA* – чисті активи.

Показник *EVA* слугує індикатором якості прийняття управлінських рішень. Його позитивне значення характеризує ефективне використання капіталу і свідчить про збільшення вартості підприємства.

Показник *EBIT*, або операційний прибуток, – аналітичний показник, який дорівнює обсягу прибутку до вирахування відсотків за позиковими коштами і сплати податків [12, с. 145].

$$EBIT = \text{ЧП} - \text{Відсотки за позиками} - \text{Податок на прибуток}, \quad (2)$$

де ЧП – чистий прибуток.

Деяко схожим на *EBIT* є показник *EBITDA* (від англ. *Earnings Before Interest, Tax, Depreciation and Amortization*) – прибуток до вирахування витрат за відсотками, податків та амортизаційних відрахувань [11, с. 315].

Цей показник розраховується за формулою:

$$EBITDA = EBIT + Depreciation + Amortization, \quad (3)$$

де *Depreciation* – амортизація нематеріальних активів; *Amortization* – амортизація нематеріальних активів.

Вказані показники не є частиною вітчизняних стандартів обліку, однак вони мають взаємозв'язок з іншими показниками фінансової звітності (рис. 1) і широко застосовують в аналітичних звітах зарубіжних корпорацій.

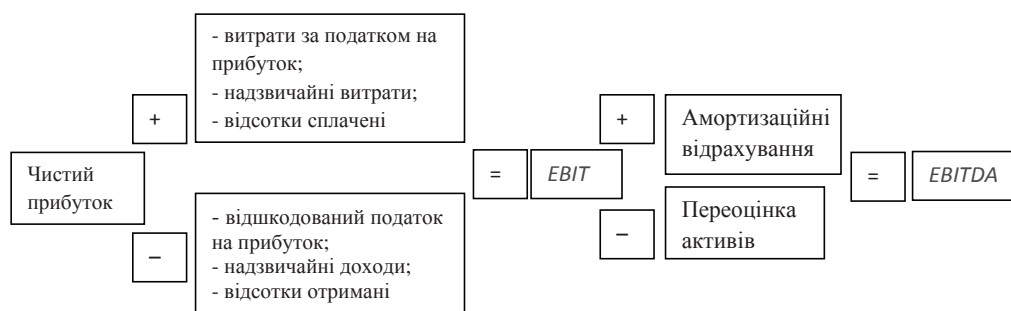

Рис. 1. Співвідношення чистого прибутку і показників *EBIT* і *EBITDA*

Упровадження в аналітичну практику вітчизняних підприємств показників, які стали складовими у зарубіжній практиці, дасть можливість підвищити рівень зрозумілості результатів діяльності.

В обліково-аналітичній практиці підприємств з розвинутих країн широко використовується коефіцієнт стійкого економічного розвитку підприємств (Kg) [13, с. 455].

$$Kg = \frac{NP - D}{E}, \quad (4)$$

де NP – чистий прибуток; D – дивіденди; E – власний капітал.

Тобто збільшення власного капіталу за рахунок чистого прибутку – це необхідна передумова та підґрунтя фінансової стійкості підприємства, його стійкого економічного розвитку.

Проте відсутність реальної загрози банкрутства зменшується в разі, коли чистий прибуток буде підтверджено чистим позитивним грошовим потоком, тобто прибуток буде збалансовано зі сальдо грошових потоків. Це обумовлює введення в систему показників коефіцієнта монетизації (Km) [12, с. 329].

$$Km = \frac{NCF}{NP}, \quad (5)$$

де NCF – чистий грошовий потік; NP – чистий прибуток.

Коефіцієнт монетизації має сенс у разі, коли чистий грошовий потік має позитивне значення, тобто надходження грошей перевищує витрати, оскільки це свідчить про фактичну платоспроможність і фінансову незалежність від кредиторів.

На нинішній день найбільше впливають на фінансову стійкість підприємства економічні та фінансові чинники. Вони можуть зумовити виникнення кризових явищ, банкрутство і ліквідацію підприємства. Варто зауважити, що на сучасному етапі розвитку економіки України фінансова стійкість багатьох підприємств істотно погіршилася [1, с. 85].

Нестабільність економічної та політичної ситуації в Україні зумовлює погіршення інвестиційного клімату в державі. Значний вплив на фінансову стійкість підприємств справляє також зовнішньоекономічна політика держави, яка охоплює експортну та імпорتنу політику. Така політика повинна бути спрямована на створення сприятливих умов для українських товаровиробників на світовому ринку.

Загалом, основні фактори впливу на фінансову стійкість будь-якого підприємства представлено на рис. 2.

Рис. 2. Фактори впливу на фінансову стійкість підприємства

Примітка. Складено авторами за [1; 7].

Фінансова стійкість підприємства є однією з головних умов успішної і стабільної роботи підприємства в ринкових умовах. Якщо підприємство фінансово стійке, то воно має низку конку-

рентних переваг перед іншими підприємствами такого ж профілю при отриманні кредитів, залученні інвестицій, у виборі постачальників і в доборі кваліфікованих кадрів. Що вища фінансова

стійкість підприємства, то більше воно незалежне від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури, а отже, менший ризик збитковості та банкрутства [2, с. 103].

Умовою життєздатності підприємства та основою його розвитку в конкурентному ринку є стабільність. Саме фінансова стійкість підприємства є передумовою його економічного розвитку [3, с. 145]. У зв'язку із загостренням фінансових проблем на багатьох підприємствах країни значна увага повинна приділятися моніторингу фінансової стійкості, який передбачає забезпечення механізму постійного спостереження за рівнем фінансової стійкості в умовах нестабільного функціонування сучасного підприємства.

Узагальнюючи, можна виокремити такі фінансові показники, як *EVA*, *EBIDTA*, *EBIT*, коефіцієнт стійкого економічного розвитку (*Kg*) і коефіцієнт монетизації (*Km*), які широко використовуються в аналітичних розрахунках зарубіжних підприємств країн ЄС та США. Ці показники є важливими індикаторами фінансової стійкості, незалежності. Завдяки їм можливо дослідити рівень капіталізації підприємства з урахуванням як зовнішніх, так і внутрішніх факторів.

Висновки. Фінансова стійкість підприємства – це такий стан фінансових ресурсів, за якого досягається фінансова незалежність підприємства від запозичених коштів, забезпечується його платоспроможність та стабільна продуктивність.

Проводячи дослідження показників фінансової стійкості, було запропоновано включити в систему нові коефіцієнти (*EVA*, *EBIT*, *EBIDTA*), а також коефіцієнт монетизації та стійкого економічного розвитку задля вдосконалення аналізу фінансової стійкості. На нашу думку, ці показники є досить актуальними, оскільки застосо-

вуються у країнах Європи. За ними визначається рівень чистого прибутку з врахуванням усіх факторів та в цілому рентабельність підприємства як важливого індикатора фінансової стійкості.

В основі досягнення внутрішньої стійкості підприємства лежить своєчасне та гнучке управління внутрішніми і зовнішніми факторами його діяльності, тобто головна роль у системі антикризового управління повинна належати широкому застосуванню внутрішніх механізмів фінансової стабілізації.

Отже, підсумовуючи, можна виокремити такі шляхи покращення аналізу та оцінки фінансової стійкості підприємства:

- удосконалення інформаційного і методичного забезпечення фінансового стану підприємства;
- розроблення методичного забезпечення процесу прогнозування фінансового стану підприємства;
- удосконалення структури аналізу стану підприємства залежно від мети і змісту роботи на кожному етапі;
- дослідження методики форм фінансової звітності, що дозволить підвищити її аналітичні можливості та реальність оцінки майна;
- удосконалення теоретичних засад формування та реалізації інформаційної системи підприємства;
- розроблення нових і доопрацювання старих нормативно-правових актів, які розкривають методики аналізу фінансового стану підприємства;
- удосконалення форм і методів фінансового забезпечення функціонування підприємства, тобто пошук нових ефективних шляхів фінансової діяльності.

Список використаних джерел

1. Богданівська Л. А. Аналіз господарської діяльності в промисловості / Л. А. Богданівська, Г. Г. Виноградов. – М. : Економіка? 2001. – 286 с.
2. Гончаренко О. М. Методичні аспекти оптимального управління стійкістю підприємства / О. М. Гончаренко // Вісник соціально-економічних досліджень : збірник наукових праць Одеського державного економічного університету. – 2010. – Вип. 39. – С. 39–43.
3. Журавльова О. Є. Фінансова стійкість підприємства: теорія і практика / О. Є. Журавльова // Формування ринкової економіки : збірник наукових праць. – 2010. – Вип. 22. – С. 523–536.
4. Касич А. О. Методичні підходи щодо оцінки ефективності діяльності підприємства / А. О. Касич, І. Г. Хіміч // Бізнес-Інформ. – 2012. – № 12. – С. 55–59.
5. Касич А. О. Звіт про стійкий розвиток як аналітичний інструмент формування корпоративної соціальної відповідальності [Електронний ресурс] / А. О. Касич, Я. Ю. Яковенко // Ефективна економіка. – 2014. – № 10. – Режим доступу до журналу: <http://www.economy.nauka.com>.

6. Касич А. О. Науково-методичні аспекти обліково-аналітичного забезпечення управління прибутком підприємства / А. О. Касич, Р. М. Циган, О. І. Карбан // Проблеми економіки. – Харків : ВД «Інжек», 2013. – № 1. – С. 252–257.
7. Коробов М. Я. Фінансово-економічний аналіз діяльності підприємств : навч. посіб. / М. Я. Коробов. – 3-тє вид., перероб. і доп. – Київ : Т-во «Знання», КОО, 2002. – 294 с.
8. Кривицька О. Р. Планування прибутку підприємства при визначенні стратегії його розвитку / О. Р. Кривицька // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С. 138–146.
9. Бланк И. А. Словарь-справочник финансового менеджера / И. А. Бланк. – Киев, 2001. 481 с.
10. Ковалев В. В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: учебник / В. В. Ковалев, О. Н. Волкова. – Москва : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 424 с.
11. Groppelli A. Finance / A. Groppelli, E. Nikbakht. – 4th ed. – N. Y. : Barron's Educational Series, 2000. – 596 p.
12. Horvath P. Controlling / P. Horvath. – 10 Aufl., überarb. – München : Vahlen, 2006. – S. 543–546.
13. Reichmann Th. Controlling mit Kennzahlen und Managementberichten / Th. Reichmann. – 8 Aufl., überarb. und erw. – München : Vahlen, 2011. – 814 s.